

BİRLEŞİK KRALLIK VE MÜSLÜMANLAR

Ekim 2018

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Ekim 2018

Hazırlayan: Zülfiye Zeynep Bakır

Yayına hazırlayan: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

İHH İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok. No: 3 Pk. 34230 Fatih/İstanbul
Telefon: +90 212 631 21 21 | Faks: +90 212 621 70 51
www.ihh.org.tr | info@ihh.org.tr

İÇİNDEKİLER

4 DEMOGRAFİK YAPI

5 TARİHÇE

6 AB'YE GİDEN SÜREÇ

7 SİYASİ YAPI

8 SOSYOEKONOMİK YAPI

Yoksulluk

İşsizlik

10 GÖÇ VE İNGİLTERE

11 İNGİLTERE'DE İSLAM

11 MÜSLÜMANLARIN SOSYOEKONOMİK DURUMU

13 İNGİLTERE'DE EĞİTİM

İngiliz Eğitim Tarihi

Eğitim Durumu

İngiltere'de Din Eğitimi

Müslümanların Din Eğitimi

16 İNGİLTERE'DE İRKÇILIK, ZENOFOBİ, İSLAMOFOBİ

18 SONNOTLAR

DEMOGRAFİK YAPI

Birleşik Krallık'taki Müslümanların etnik dağılımı şu şekildedir; beyaz İngilizler, diğer beyazlar, karma ırk, Pakistan asıllılar, Hint kökenliler, Bangladeş asıllılar, diğer Asyalılar, Karayip kökenliler, Afrika kökenliler, Araplar, Türkler ve İranlılar.

Birleşik Krallık ifadesinin kullanımı 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin resmî adı olan bu ifade, başlangıçta Büyük Britanya Adası ile İrlanda'nın birlikteliğini anlatmak için; İrlanda Cumhuriyeti'nin 1922 yılında İngiltere'den ayrılmasıyla da Büyük Britanya ile Kuzey İrlanda'nın birlikteliğini ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Büyük Britanya'da üç ayrı alt devlet mevcuttur. Bu devletler sırasıyla İngiltere, İskoçya ve Galler'dir. İskoçya adanın kuzeyinde, Galler ise batısında yer almaktadır. Bu bölgelerde yaşayanlar Kelt' halkı olarak isimlendirilmektedir.

Birleşik Krallık Avrupa kıtasının kuzeybatı açıklarında yer alan bir ada ülkesidir. Büyük Britanya ve İrlanda adalarıyla birlikte yaklaşık 5.000 adadan meydana gelen ve dört ülkeden oluşan İngiltere'nin sadece İrlanda Cumhuriyeti ile kara sınırı bulunmaktadır. Yüz ölçümü 241.930 kilometrekare olan ülke, büyüklük bakımından dünyada 78., Avrupa'da 11. sırada yer almaktadır. Nüfusu 66.619.916 olan² İngiltere, popülasyon bakımından ise dünyada 21. sıradadır. Nüfusun %81,2'sinin şehirlerde yaşadığı Birleşik Krallık'taki³ etnik unsurlar; beyazlar, siyahiler, Pakistanlılar, siyah

Karayıplılar, siyah Afrikalılar, Çinliler ve diğer siyahlar olarak sıralanmaktadır.⁴ Müslümanların etnik dağılımıysa şu şekildedir; beyaz İngilizler, diğer beyazlar, karma ırk, Pakistan asıllılar, Hint kökenliler, Bangladeş asıllılar, diğer Asyalılar, Karayip kökenliler, Afrika kökenliler, Araplar, Türkler ve İranlılar.⁵

Genel olarak İngilizcenin kullanıldığı ülkede, İskoç İngilizcesi, İskoçça, Galce, İrlandaca, Kernevekçe⁶ resmî olarak tanınan yerel dillerdendir. Muhtelif dinî gruplara ev sahipliği yapan Birleşik Krallık'ta %59,5 Hristiyan (Anglikan, Roman Katolik, Presbiteryen, Metodist), %4,4 Müslüman, %1,3 Hindu ve %2 diğer dinlere mensup bireyler mevcuttur. Nüfusun %7,2'si inandığı dini açıkça tanımlamazken, %25,7'si ise kendisini ateist olarak tanımlamaktadır.⁷

Londra'da göçmen gruplar gettolar halinde yaşarlar. Örneğin, Stamford Hill ve Golders Green'de Yahudiler, White Chapel ve Brick Lane'de Bangladeşliler ve Hintliler, Marble Arch ve Nothing Hill Gate'de Araplar ve İranlılar, Hackney, Harringen, Palmers Green Lewisham ve Enfield'da Kıbrıslılar ve Türkler bulunmaktadır.⁸

TARİHÇE

Britanya'nın birçok bölgesinde koşullar Roma işgali sonrasında değişmiştir. MS 43-83 yıllarında İngiltere, Galler ve Güney İskoçya'ya egemen olan Roma'nın Britanya üzerindeki hâkimiyeti MS 406-10 döneminde sona ermiş; bu dönemde Britanya gelişmiş ticari bağlantılar kurmuş, Londra ise bölgenin deniz aşırı ticaret merkezi haline dönüşmüştür. Roma'nın yıkılışıyla birlikte Britanya geçimlik ekonomiye geri dönmüş, ülkede şiddetin egemen olduğu bir toplum ortaya çıkmıştır.⁹

Roma'nın egemenliğini yitirmesiyle istilaya açık hale gelen bölgeye Kavimler Göçü'nün de etkisiyle Germanlerin iki kolu olan Angllar ve Saksonlar yerleşmiş, böylelikle Britanya'da Anglo-Sakson dönemi başlamıştır.¹⁰ 1066 yılında ise İskandinav'dan yola çıkarak Fransa'nın kuzey kıyılarına yerleşen Normanlar İngiltere'yi işgal etmiş, Fatih William olarak adlandırılan Normandiya Dükü, Anglo-Saksonları hezimete uğrattınca, bölgede Norman hâkimiyeti başlamıştır. Zaman içerisinde Normanlar ve Anglo-Sakson unsurların karışması, bugünkü İngiltere'nin etnik yapısını oluşturmuştur.

14 ve 15. yüzyıllarda Fransa ile girdiği savaşlarda siyasi, sosyal ve dinî karışıklıklar yaşayan İngiltere'nin birliği VII. ve VIII. Henry dönemlerinde tekrar sağlanmıştır. İngiltere'de 18. yüzyılda insan ve hayvan gücüne dayalı üretim tarzından makineye dayalı üretim tarzına geçiş yaşanmıştır. Sanayi Devrimi adı verilen bu değişikliğin bir başka Avrupa ülkesinde

değil de İngiltere'de ortaya çıkmış olması, İngilizlerin donanmalarının gücü sayesinde Fransa, İspanya ve Hollanda'yı geride bırakarak geniş bir sömürge imparatorluğu kurmalarından kaynaklanmıştır. Bununla birlikte feodal toplum yapısından ticari toplum yapısına, yöneticilerin piyasadan yana taraf tutmaları neticesinde başarılı bir geçiş yapılması; coğrafi keşiflerin, köle ticaretinin ve o dönemde meydana gelen savaşların İngiltere'yi zenginleştirmesi; icat edilen teknolojilerin korunması adına millî bir patent sisteminin oluşturulması; hızlı nüfus artışı; fikirsell anlamda bir dönüşümün yaşanması; İngiliz yönetiminin kapitalizme sempatiyle yaklaşması; özel mülkiyetin yaygınlaştırılması gibi unsurlar, Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de ortaya çıkmasının sebepleri arasındadır.¹¹

1750-1900 yılları arasında hem toprak bakımından hem de ekonomik bakımdan dünyadaki en büyük güçlerden biri haline gelen İngiltere'de üretimin yanı sıra tüketim de bir hayli artmış, köyden kente yaşanan göçler, ülkede toplumsal anlamda birtakım değişimlere yol açmıştır.¹²

19. yüzyılın başlarında Avustralya, Kanada, Hindistan, Afrika, Karayip Adaları ve Hong Kong gibi dünyanın büyük bir kısmına yayılan ve emperyalist bir imparatorluk kuran İngiltere'nin sömürgelerinin bazıları 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında bağımsızlıklarını ilan etmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrasında imparatorluğunun en geniş sınırlarına ulaşan İngiltere, 2. Dünya Savaşı akabinde süper güç olma özelliğini yitirmiştir.

AB'YE GİDEN SÜREÇ

Kendisine
yeniden
küresel bir rol
biçme gayreti
içerisindeki
İngiltere'nin
AB'den
ayrılık süreci
halen devam
etmektedir.

Avrupa, 2. Dünya Savaşı sonrasında iktisadi, siyasi ve sosyal yönden her anlamda büyük bir yıkıma uğramıştır. Bu durumdan kurtulmak için bir çıkış yolu arayan Avrupalı devletler, bölgede barışın yeniden tesis edilmesi, ülkelerin ortak değerler etrafında bir araya gelerek refahın artırılması ve ekonomik anlamda iş birliğinin sağlanması için ciddi adımlar atılması gerektiğine dair fikir birliğine varmıştır. Buradan hareketle de ileride siyasi bir birliğe dönüşecek olan bir topluluğun temellerinin atılması noktasında çalışmalara başlamışlardır. Bu doğrultuda Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu toplulukların birleşmesiyle de Avrupa Birliği (AB) ortaya çıkmıştır. Birliğin kurucuları Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'dır. Kuruluş yıllarında sadece altı üyeden oluşan bu topluluğa muhtelif tarihlerde yeni üyeler katılmıştır.¹³

Bu dönemde İngiltere'nin kendini hâlâ bir süper güç olarak görmesi ve egemenliğini muhafaza etme isteği, bütünleşmeye dâhil olmasını engellemiş,¹⁴ ilerleyen yıllarda çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerle tavır değiştirerek birliğe katılmak istediğindeyse o dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün itirazlarına maruz kalmış ve 1973 yılına kadar topluluğun dışında tutulmuştur.¹⁵ Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün istifası ile AB yeni bir döneme girmiş,¹⁶ başta İngiltere olmak üzere Danimarka ve İrlanda da birliğe üyelik başvurusunda bulunmuş, bahse konu ülkelerin başvuruları bu dönemde kabul edilmiştir. Bugün 28 üyeden oluşan bir topluluk¹⁷ olan AB'nin evrildiği siyasi birlik içinde ulusal egemenliğini kaybetmek istemeyen İngiltere, 2016 yılında birlikte kalıp kalmama konusunda referanduma gitmiş ve %52 oyla topluluktan ayrılma kararı almıştır. Kendisine yeniden küresel bir rol biçme gayreti içerisindeki İngiltere'nin ayrılık süreci halen devam etmektedir.¹⁸

SIYASİ YAPI

Birleşik Krallık, tabii olduğu siyasi yapısıyla daha çok merkezîyetçi ulus devletlerden sayılsa da aslında ne tam bir federal devlettir ne de tam bir merkezî ulus devlettir. Nevi şahsına münhasır özellikleri olan bu devlette yerel milletler olarak sayılan İskoçların, Gallilerin ve İrlandalıların yerel meclisleri bulunmaktadır. Londra'daki merkezî bir parlamento ile yönetilen ülkede her alt ülkenin ayrı bir anayasası yoktur. Diğer yandan Birleşik Krallık'ta anayasal konumun en önemli özelliği, parlamentonun egemen durumda olmasıdır. Her demokratik sistemde "anayasanın üstünlüğü ilkesi" benimsenirken Birleşik Krallık'ta "parlamentonun yasama sınırsızlığı ilkesi" benimsenmiştir. Bu durum pek çok zaman sistemin seçilmiş diktatörlük ürettiği eleştirilerine maruz kalmasına sebep olmuştur.¹⁹ İngiliz Parlamentosu Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'ndan müteşekkildir. Avam Kamarası seçimle gelirirken, Lordlar Kamarası atama ve veraset yoluyla oluşmaktadır.²⁰

Bunların yanı sıra Birleşik Krallık'ta tek resmî dil uygulaması da bulunmamaktadır. Örneğin, İngiltere-Galler sınırlarında hem İngilizce hem de Galce resmî dil olarak kullanılabilmektedir. Hem merkezî ulus devlet özelliklerini hem de federal devlet özelliklerini aynı anda gösteren bir sistem olan Birleşik Krallık'ta anayasanın özünü teamüller oluşturmaktadır. Yani İngiltere'de birçok anayasal demokrasideki gibi maddelerden oluşan yazılı bir temel kanun yoktur. Yazılı bir metnin söz konusu olmadığı anayasanın esası- nı; dönemin siyasi, iktisadi, sosyal şartlarındaki değişimden kaynaklanan ihtiyaçlar belirlemektedir. Bu sistemde anayasada olması gereken

hususların kabulü ya da değiştirilmesi için de özel şartlar bulunmamaktadır, meseleler geleneklere ve toplumun genel kabullerine bağlanmaktadır. Yani halk isterse parlamentoyu feshedebilir ve yetkilerini Kral'a devredebilir. Hukuken bu durumun önüne geçebilecek hiçbir değiştirilemez hüküm yoktur.²¹

Resmî devlet başkanı Taç'tır (*The Crown*). Yürütmenin ve yargının başı, yasamanın ayrılmaz parçası, silahlı kuvvetlerin başkomutanı, İngiltere kilisesinin yüce yöneticisi olarak kabul edilen monarkın yetkisi esas olarak simgeseldir. Yani kraliyet sembolik devlet başkanlığı konumundadır. Yurt içi ve yurt dışında ülkenin temsilinden sorumlu olan kraliyetin herhangi bir partiye bağlılığın olmaması ve bu anlamda tarafsız bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Ülkede birleştirici bir rol oynaması beklenen kraliyet, Hristiyanlığın da koruyucusu durumundadır.²²

Birleşik Krallık'ta anayasanın özünü teamüller oluşturmaktadır. Yani İngiltere'de birçok anayasal demokrasideki gibi maddelerden oluşan yazılı bir temel kanun yoktur.

SOSYOEKONOMİK YAPI

Yoksulluk

Nüfusun etnik, kültürel ve dinî açılarından çeşitlilik arz ettiği İngiltere’de genel olarak bir refah durumu hâkimdir. Ancak bazı yerleşim bölgelerinde çocuklu aileler ekonomik anlamda sıkıntılar yaşamaktadır. Kadın ve erkek nüfusun sayıca birbirine eşit olduğu, dinî anlamda ise hayli çeşitli grupların bulunduğu Birleşik Krallık’ta 1997 senesinde yapılan araştırmalar, nüfusun %24’ünün yoksulluk içinde olduğunu göstermekteydi. 2004 yılına gelindiğinde bu oran nüfusun beşte birine tekabül etmekteydi. 2015-2016 yıllarında ise nüfusun yoksulluk oranı %20’lerden %22’ye yükselmiştir. Birleşik Krallık, son 20 yılda geleneksel olarak en riskli gruplardan olan emekliler ve çocuklu aileler arasında yoksulluğu önemli ölçüde azaltmayı başarsa da çalışma çağındaki çocuksuz hane halkları arasında yoksulluğun azaltılmasında çok az ilerleme

kaydedilmiştir. Üstelik son yıllarda hem emekliler hem de çocuklu aileler arasında yoksulluk oranları yeniden artmaya başlamıştır. İngiltere’de çocuk yoksulluğu daima en üst seviyelerde olmuştur. 1997’de ülkedeki çocuk nüfusun üçte biri yoksulluk içerisinde yaşamaktaydı. 2011-2012’de ise çocuk yoksulluk oranı %27 ile en düşük seviyeye gerilemiş, ancak bu oran 2015-2016 yıllarında tekrar yükselerek %30’lara ulaşmıştır. Yoksulluk riski taşıyan gruplar arasındaki çalışma çağındaki çocuklu ailelerden tek ebeveynli olanların yoksulluk oranı 1994-1995 yıllarında %58 iken 1996-1997 yıllarında yükselerek %62’ye erişmiştir. Bu oran 2010-2011 döneminde %41’in altına düşse de 2015-2016’da yeniden artarak %46 olmuştur. Diğer bir risk grubu da üç ya da daha fazla çocuğa sahip olan ailelerdir. 1994-1995 yılları arasında üç ya da daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin yoksulluk oranı %45 olarak ölçülürken bu oran bir ya da iki çocuklu ailelerde %27 olarak kaydedilmiştir. Bir veya iki çocuğu olan ailelerdeki çocuklar için yoksulluk riski 20 yıldan fazla süredir neredeyse hiç değişmemiştir. Ancak yapılan araştırmalar, üç ya da daha fazla çocuklu ailelerin yoksulluk oranlarının 2012-2013 yıllarında %32’ye kadar gerilediğini, bu oranın 2015-2016 yıllarında yeniden artarak %39’a ulaştığını göstermektedir. İngiltere’deki çocuksuz çiftlerin yoksulluk oranıysa hep düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu durum son 20 yılda da çok az değişiklik göstermiştir. 1994-1995

yıllarında bahse konu gurubun yoksulluk oranı %25 civarındadır. Bu oran 2009-2010 yıllarında %28'e yükselse de 2015-2016'da %3'lük bir gerilemeyle eski değerine dönmüştür.²³

Çocuk yoksulluğunun yanı sıra ülkedeki emeklilerin yoksulluk oranları da hayli endişe vericidir. 1994-1995 yıllarında emeklilerin yoksulluk oranı %28 iken, 2011-2012 arasında bu oran %13'e düşmüş, ne var ki 2015-2016 yıllarında yeniden yükselerek %16'ya ulaşmıştır.²⁴

İngiltere'deki yoksulluk durumu ve düşük gelirli işlerde çalışmak, ülkedeki vatandaşları düşük kaliteli ve güvenli olmayan konutlarda yaşamak zorunda bırakmaktadır. Yoksulluk durumu toplumun fiziksel ve psikolojik sağlığına da etki etmektedir. Sağlığın bozulması insanların çalışma fırsatlarını sınırlayıp maliyetleri yükselterek yoksulluk riskini daha da arttırmaktadır. Kanıtlar, nüfusun en fakir beşte

biri olan yetişkinlerin maddi anlamda iyi durumda olanlara göre daha kötü fiziksel sağlığa sahip olduklarını göstermektedir. Sakatlık durumu da yoksullukla ilintilidir. Engelli bireylerin yaşadığı ailelerin %30'u yoksuldur. Psikolojik sağlık da bireylerin yoksulluk durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Yapılan araştırmalar yoksulluk içerisinde hayatını devam ettirmeye çalışan kişilerin diğerlerine göre iki kat daha fazla depresyon ve anksiyete riski taşıdığını göstermektedir. Yoksullukla mücadele ettiği için psikolojik anlamda rahatsızlanan bireylerin oranı her geçen gün artmaktadır. Yoksulluğun bir başka etkisi de bireyler arasındaki ilişkiler üzerinde görülmektedir. Sosyal izolasyon olarak ifade edilen bu durum, nüfusun en yoksul beşte ikisine mensup olan her on kişiden biri için geçerli iken sosyal anlamda dışlanmışlık durumu nüfusun en zengin beşte birine mensup bireylerde her yirmi kişiden birinde görülmektedir.²⁵

Yoksulluk durumu toplumun fiziksel ve psikolojik sağlığına da etki etmektedir. Sağlığın bozulması insanların çalışma fırsatlarını sınırlayıp maliyetleri yükselterek yoksulluk riskini daha da arttırmaktadır.

İşsizlik

2018 yılı verilerine göre Büyük Britanya'daki işsizlik oranı Almanya ve Hollanda'dan yüksek; Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinden düşüktür.²⁶ 2000 yılında %5,4 olan İngiltere'deki işsizlik oranı 2005 yılına kadar kademeli olarak azalmış, 2008 yılından itibaren ise yükselişe geçmiştir. %8,1 oranla en yüksek işsizlik seviyesinin 2011 yılında görüldüğü İngiltere'de bu oran 2017 senesine gelindiğinde %4,4'lere gerilemiştir.²⁷

2017-2018 yıllarında oldukça stabil bir görünüme sahip olan İngiltere'deki işsiz grubun çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. 2000 yı-

linda erkeklerin %5,9'u işsizken bu oran kadınlarda %4,9'dur. 2002'den itibaren 2005 yılına kadar erkeklerin işsizlik oranı kademeli şekilde azalmış, 2008 yılından itibaren yeniden yükselişe geçmiş, 2010-2011 yıllarında da %8,7 ile zirve yapmıştır. 2012 yılında %8,2'ye gerileyen erkeklerin işsizlik oranı, 2017 yılında en düşük seviyeyi görerek %4,5 olmuştur. Kadınların işsizlik oranının en yüksek olduğu yıl ise 2012'dir. Bu dönemde %7,5 olan oran, 2017 senesinde %4,3'e gerilemiştir. 2017 yılı kadınların ve erkeklerin işsizlik oranları arasındaki farkın en az olduğu yıldır.²⁸

Birleşik Krallık'taki işsizlik oranları bölgelere göre de farklılıklar göstermektedir. Ülkede en yüksek işsizlik oranları %5,1 ile Londra'da görülmektedir. Bunu sırasıyla %4,8 ile Kuzeydoğu İngiltere ve Batı Midlands, %4,5 ile Yorkshire ve Humber, %4,3 ile Galler ve İskoçya, %4,2 ile Doğu Midlands, %4 ile Kuzeybatı İngiltere, %3,7 ile Güneybatı İngiltere, %3,5 ile Kuzey İrlanda ve Doğu İngiltere, %3,2 ile Güneydoğu İngiltere takip etmektedir.²⁹

İngiltere'de 2017 yılından itibaren işsizlik oranlarının azalmış olması, reel ücretlerin iyi olduğu anlamına gelmemektedir. Yapılan araştırmalar 2017 yılından bu yana İngiltere'de %4,5'in altında seyreden işsizlik oranlarına karşın reel ücretlerde düşüş yaşandığını göstermektedir. Bunun altında Brexit ile birlikte ülkede yaşanan belirsizlik durumunun yatırımları kötü etkilemiş olduğu kanaati yatmaktadır.³⁰

GÖÇ VE İNGİLTERE

İngiltere'deki göçmenlerin varlığı bu ülkenin sömürge tarihi ile yakından ilgilidir. İngiltere, İngiliz Milletler Topluluğu'na üye ülkelerden gelen göçmenlere sınırlarını açmak zorunda kalmıştır. 2. Dünya Savaşı'na kadar mütemadiyen dışarıya göç veren İngiltere'deki emek piyasasını o dönemde İrlandalılar doldurmuştur. 2. Dünya Savaşı sırasında ise iktisadi anlamda kırılganlaşan İngiltere, ekonomik çarkını döndürebilmek adına Batı Hindistan'daki sömürgelerinden on binlerce işçi

getirmiştir. Beyaz İngiliz toplumuna entegre olma noktasında zorluk yaşadıklarını iddia ettiği bahse konu bu göçmenleri zaman içerisinde geldikleri yerlere geri gönderebilmek adına birtakım baskıcı politikalara başvuran İngiliz yönetimi, bunun sonucunda iş gücünde boşalan yerleri Güney ve Doğu Avrupa'dan gelen kişilerle doldurmuştur. İngilizlere göre 2. Dünya Savaşı'nda mağdur olan bu halkların topluma entegrasyonu diğerlerine nazaran daha kolay gerçekleşecektir.³¹

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1950-1960'lı yıllarda İngiltere'nin Batı Hindistan'daki sömürgeleri ülkeye akın etmiştir. Bu göçün o dönemde Hint Yarımadası'nda gerçekleşen siyasi bölünmeden kaynaklandığı bilinmektedir. O yıllarda İngiliz Hindistan'ı olarak bilinen bölge, Müslüman Pakistan'ı ve çoğunluğunu Hinduların teşkil ettiği Hindistan olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu ayrışma akabinde kitleler, İngiliz pasaportuna da sahip olduklarından, İngiltere'ye gelip yerleşmişlerdir. Böylece, İngiltere'de ilk kez bu senelerde Pakistan, Bangladeş ve Hindistan kökenli Müslüman gruplar zuhur etmiştir.³²

İNGİLTERE'DE İSLAM

2011 yılında yapılan bir araştırmaya göre, 2001 senesinde İngiltere'de yaşayan Müslüman nüfus 1,8 milyondan 2,7 milyona ulaşmıştır. Ülkedeki Müslümanların %47'si İngiltere doğumludur. Buna karşın, farklı ülke doğumlu olan Müslümanların %36'sınınin kaynak ülkesi Ortadoğu ve Asya'dır. Bu oranı sırasıyla %10 ile Afrika, %6 ile diğer Avrupa ülkeleri ve %1 ile diğer ülkelerden gelenler takip etmektedir.³³ Müslümanların %68'ini Asyalılar oluştururken, geri kalan %32'lik kısmını da Avrupa ve Ortadoğu kökenlilerle Türkler oluşturmaktadır. Müslümanların büyük çoğunluğu (%76'sı) Büyük Londra, Batı Midlands, Kuzey Batı İngiltere, Yorkshire ve Humberside'in iç kesimlerinde ikamet etmektedir. Müslüman nüfus Londra popülas-

yonunun %12,4'ünü teşkil etmekte, bunların %73'ü de kendilerini İngiliz olarak tanımlamaktadır. Ayrıca İskoçya'da 77.000, Kuzey İrlanda'da da 3.800 Müslüman yaşamaktadır. Pakistan ve Bangladeş kökenli Müslümanlar İngilizceye oldukça hâkim iken Müslüman popülasyonunun %6'sı dil bağlamında sorun yaşamaktadır.³⁴

Müslümanlar içerisinde hayli küçük bir orana sahip olan Türkler, İngiltere'ye 1970'li yılların başında gelmiştir. Türklerin en yoğun olarak yaşadığı yer Londra olarak bilinmektedir. Bahse konu topluluğun büyük bir kısmını Kıbrıs'tan gelenler oluşturmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren de İngiltere'ye göç eden Türk ve Kürt sayısında önemli artışlar yaşandığı gözlenmektedir.³⁵

Müslümanlar içerisinde hayli küçük bir orana sahip olan Türkler, İngiltere'ye 1970'li yılların başında gelmiştir. Türklerin en yoğun olarak yaşadığı yer Londra olarak bilinmektedir.

MÜSLÜMANLARIN SOSYOEKONOMİK DURUMU

İngiltere'de 2,7 milyona yakın Müslüman yaşamaktadır. Yaklaşık 67 milyon nüfuslu ülkede Müslümanlar Hristiyanlardan sonra en büyük ikinci azınlık dinî grubu oluşturmaktadır. Ne var ki bu topluluğun büyüklüğü, Britanyalı Müslümanların ekonomik anlamda ülkedeki diğer azınlıklara nazaran daha dezavantajlı konumda oldukları gerçeğini değiştirmemektedir.

Yapılan araştırmalar İngiltere ve Galler'deki İngiliz Müslümanları arasındaki işsizlik oranının ulusal ortalamanın neredeyse iki katı ol-

duğunu göstermektedir. En düşük işsizlik oranına sahip grubu Yahudilerin oluşturduğu Birleşik Krallık'ta 2011 yılında yapılan bir çalışmadan elde edilen verilere göre, tüm dinî gruplar içerisinde istihdam edilen Müslümanların yalnızca %6'sı yüksek gelirli işlerde çalışmaktadır. Bu oran Yahudilerde %20, Hindular da %18, Budistlerde %11, Hristiyanlarda %10'dur.³⁶ Diğer yandan Britanyalı Müslümanların kazançlarının da diğer gruplarla kıyaslandığında ortalamanın altında olduğu bilinmektedir.³⁷

Müslüman erkeklerin ve kadınların farklı dinlere ve etnik gruplara mensup bireylere nazaran ekonomik anlamda dezavantajlı konumda olmaları ya da işsizlik oranlarının yüksekliği, literatüre iş gücü piyasasında “Muslim penalty” ya da “Muslim effect” olarak geçmiştir.³⁸ Yani, “Birleşik Krallık’ta bir Müslüman iseniz, renk veya coğrafyadan bağımsız

**İngiltere ve
Galler’deki İngiliz
Müslümanları
arasındaki işsizlik
oranı; ulusal
ortalamanın
neredeyse iki
katıdır.**

sız olarak bir cezayla karşılaşmanız muhtemeldir. Eğer Birleşik Krallık’ta bir Hristiyan iseniz, siyah olmadıkça herhangi bir cezayla karşılaşma ihtimaliniz yoktur. Eğer beyazsanız, Müslüman ya da ateist değilseniz (dinsiz) korunursunuz. Cezanız Müslüman ya da siyah olduğunuz takdirde en üst seviyeye çıkacaktır.”³⁹ Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Birleşik Krallık’ta dinî nedenlerle dezavantajlı konumda bulunduğu için iktisadi anlamda birtakım cezalarla karşılaşan Müslümanların etnik kökenlerinden dolayı iki kere daha fazla cezaya tabi tutulmalarının muhtemel olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu minvalde yapılan araştırmalar, siyah Müslümanların beyaz olanlara nazaran daha fazla ötekileştirildiğini göstermektedir. Örneğin, Britanyalı

Müslümanlar arasındaki işsizlik oranı etnik kökenlerine göre karşılaştırıldığında, işsizlik oranının en yüksek olduğu grubu siyah Müslümanların, en düşük olduğu grubu ise Hindistanlı Müslümanların oluşturduğu görülmektedir.⁴⁰ Birleşik Krallık’taki iş gücü piyasasındaki ayrımcılık gerçeği yalnızca etnik ve dinî kökenle sınırlı değildir. Bireyin cinsiyeti de onun iş bulma noktasında problem yaşamasına neden olmaktadır. Mesela, Müslüman kadınlar, Müslüman erkeklere göre iki kat daha zor iş bulabilmekte ya da diğerlerine kıyasla daha düşük kazançlar elde etmektedir. Müslümanlar arasındaki cinsiyet bağlamındaki bu uçurumun diğer dinî gruplara nazaran en üst seviyede olduğu görülmektedir.⁴¹

Birleşik Krallık’ta hayatını devam ettirmeye çalışan Müslümanların iktisadi anlamda yaşadıkları zorluklar zaman içerisinde birtakım iyileşmeler göstermiştir. Mesela, ilk nesil Britanyalı Müslümanların işsizlik oranları ile ikinci nesil Müslümanların işsizlik oranları kıyaslandığında, ikinci neslin durumunun ilk nesle göre daha iyi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Müslüman kadınların işsizlik oranı da ilk nesil Müslüman kadınlara görece yarı yarıya azalmış vaziyettedir. Yine Müslümanlar ve beyaz İngilizler arasındaki gelir uçurumu da ikinci nesille birlikte düşüşe geçmiştir.⁴² Yaşanan bu iyileşmeler ne yazık ki yeterli değildir. 2015 yılında yapılan araştırmalar Müslümanların %50’sinin yoksulluk riski altında yaşadığını belirtmektedir. Bu oran Hristiyan ve Yahudi kökenli kişilerle ülkedeki ortalama yoksulluk oranının neredeyse üç katından fazladır.⁴³ Kalacak hiçbir yeri olmayanların nüfus içindeki oranı %2,2 iken bu yekûn Müslümanlarda %5,1 olarak kaydedilmiştir.⁴⁴

İNGİLTERE'DE EĞİTİM

İngiliz Eğitim Tarihi

Birleşik Krallık'ta okullar, dolayısıyla eğitim, 1833 yılından itibaren devletin eline geçene kadar, kilisenin denetimi altındaydı. Eğitim müfredatı içerisinde okuma, yazma ve matematiğin baskın bir şekilde yer alması gerektiği fikri de 1862 yılında ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren öğrencilerin bahse konu alanlarda gösterdikleri başarıya göre gruplandırılması kararlaştırılmıştır. 1870 yılında yürürlüğe giren Eğitim Yasası ile de ekonomik anlamda dezavantajlı konumda bulunan bölgelere devlet desteğiyle okul açılması öngörülmüştür. Söz konusu okullarda Hristiyanlık eğitimi ve öğretimi yapılması şartı bulunmaktadır. İngiltere'de ilköğretim ilk kez 1880 yılında zorunlu hale getirilmiştir. 1890 senesine gelindiğinde öğrencilerin eğitim hakkından daha geniş ölçüde yararlanabilmeleri adına okullar büyük oranda ücretsiz hale getirilmiştir. 1892 yılında ilköğ-

retim ve ortaöğretimin tamamı yerel eğitim otoriteleri adı verilen grupların altında toplanmıştır. Burada amaçlanan, ortaokulların da ücretsiz hale getirilmesi iken yerel otoriteler yalnızca giriş sınavını kazanan öğrencilere burs vermiş, geri kalan öğrencilerden de ücret almaya devam etmiştir.⁴⁵

İngiltere'de birincil, ikincil ve ileri eğitim olmak üzere günümüzde de halen geçerli olan üç aşamalı eğitim modeline 1944 yılında geçilmiştir. Bu tarihten itibaren ortaokullar yaş, yetenek ve beceri gibi kıstaslar göz önünde bulundurularak düzenlenmiş ve ücretsiz hale getirilmiştir. 1947 senesinde eğitim 15 yaşına kadar zorunlu tutulmuş, 1960'lı yıllarda eğitimde öğrenci merkezli yaklaşım modeli uygulanmıştır. İlerleyen zamanlarda zorunlu eğitimin yaşı 16'ya çıkarılmıştır. 1980 yılında İngiliz hükümeti yerel otoritelerin sorumluluğunu azaltarak

Göçmen aileler, çocuklarının salt hâkim kültürün etkisi altında kalmamasını ve onların kendi öz kültürlerine, değerlerine, gelenek, görenek ve inançlarına yabancılaşmamasını istemektedirler.

**AB ülkeleri
arasında en
yüksek üçüncü
derece başarı
oranlarına sahip
olan İngiltere’de
en temel
sorun okulların
eşit düzeyde
fonlanmamasıdır.**

eğitim alanındaki ağırlığını arttırmıştır. 1988 senesinde ulusal müfredat oluşturulmuş, ebeveynlerin çocuklarını gönderecekleri okulları seçmelerini sağlayacak bir kayıt sistemi düzenlenmiştir. 2007 yılına gelindiğindeyse resmî sorumluluk yerel otoritelerde olmak üzere, isteyen ailelerin çocuklarına evde eğitim verebilmelerinin önü açılmıştır.⁴⁶

İngiltere’de öğrencilerin okullarda giydiği üniformalar 1970’li yıllardan sonra kaldırılmaya başlanmış, ne var ki bu

uygulamanın çocukları disiplinsizliğe sevk ettiği anlaşıncı kıyafet yönetmeliği 1990’lardan itibaren yeniden teşvik edilmiştir. Ancak bu durum anaokulları için geçerli değildir. Diğer yandan ilköğretimde de öğrencilerin belirli bir kıyafet giyme zorunluluğu olmamakla birlikte, uygulama okulların inisiyatifine bırakılmıştır. Ancak ister zorunlu olsun ister olmasın, öğrencilerin inançları gereği giydiği kıyafetlere kesinlikle müdahale edilmemiştir.⁴⁷

Eğitim Durumu

Yapılan araştırmalar Birleşik Krallık’taki öğrencilerin eğitim performansının hayli iyi olduğunu göstermektedir. AB ülkeleri arasında en yüksek üçüncü derece başarı oranlarına sahip olan İngiltere’de en temel sorun okulların eşit düzeyde fonlanmamasıdır. İngiliz hükümetinin bahse konu bu eşitsiz durumu yeniden yapılandırmaya çalıştığı bilinmektedir. İngiltere’de 2011 yılında %14,9 olan erken yaşta okuldan ayrılma oranı 2016 senesinde %11,2’lere gerilemiştir. Bu oran %10,7 olan Avrupa ortalamasının üzerinde seyretmektedir. İngiltere’de ülke dışında doğan çocuklardaki okulu erken yaşta bırakma oranı %11,5 iken bu yekûn AB ortalamasında %9,4 olarak kaydedilmiştir. 2015 yılı PISA verilerine göre Birleşik Krallık’taki

öğrencilerin matematik alanındaki başarı oranları 2012’den bu yana stabil iken, okuma ve fen alanlarındaki başarı ortalamaları gerilemiştir. Bu gerilemeye rağmen İngiltere’nin başarı ortalaması AB’den yüksektir. Öğrencilerin başarılı olma durumlarına sosyoekonomik düzeyin etkisi nispeten az olsa da fen bilimleri alanındaki başarı performansları arasındaki değişimin %11’inin, öğrencilerin sosyoekonomik durumundaki farklılıklardan kaynaklandığı bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, birinci nesil göçmen olan ve olmayan öğrencilerin eğitim düzeyleri arasındaki uçurumun dar, ikinci nesil göçmen olan ve olmayan öğrenciler arasındaki uçurumun ise neredeyse sıfır olduğunu göstermektedir.⁴⁸

İngiltere’de Din Eğitimi

İngiltere’de din dersleri temel ders olarak sayıldığından, bütün okullar din eğitimi vermek durumundadır. Bu eğitimin, ulusal müfredat kapsamında okutulan derslerin %5’i ora-

nında olması gerekmektedir. İngiltere’de dinî eğitim çok dinli ve çok kültürlü bir toplum perspektifinden ele alınmakta, din eğitimi verilirken bütün inanç grupları göz önünde

bulundurulmaktadır. Müfredattaki dinler arasında Hristiyanlık, Hinduizm, Yahudilik, İslam ve Budizm yer almaktadır. Ne var ki okullarda okutulan din derslerinin %50'sinde Hristiyanlık konusu ele alındığından, ülkede dinî eğitim noktasında adaletsizlik olduğuna dair birtakım tartışmalar gündeme gelmektedir.⁴⁹

İngiltere'de din dersi Anglikan Kilisesi'nin zorlamasıyla zorunlu dersler arasına dâhil edilmiştir. Ancak Katolikler, Anglikanların müfredatta baskın olmalarını istemediklerinden bu derslerin ulusal değil de yerel müfredat içerisinde yer almasını istemişler, ne var ki bu istekleri İngiltere'nin resmî mezhep olarak Anglikanizmi kabul etmesi nedeniyle gerçekleşmemiş, bunun üzerine Katolikler kendi din anlayışlarına uygun olacak şekilde din dersi kitapları hazırlamaya başlamışlardır.⁵⁰

2000 yılından bu yana muayyen bir dinî inancı öğretmek amacıyla ortaya çıkan bu okulların sayısında artış yaşanmıştır. 2017 yılında yapılan bir çalışmada bu artışın oranı ilkokullarda %35, ortaokullarda %16 olarak kaydedilmiştir. Bugün İngiltere'de

6.177'si ilkokul, 637'si ortaokul olmak üzere toplam 6.814 belirli bir dinî inancı öğretmek için hizmet veren okul bulunmaktadır. İlkokul seviyesindeki bahse konu dinî temelli okulların en yaygın olanları %26 gibi bir oranla İngiliz kilisesine aittir. Ortaokul düzeyinde en çok okula sahip olanlarsa %9 oranla Roma Katolikleridir. Hristiyan olmayan okullar, İngiltere'deki bu okullar arasında azınlık konumunda yer almaktadır. 2007 yılından bu yana Hristiyan okullarının sayısında çok az da olsa bir düşüş yaşanırken, azınlık dinlerine ait olan okulların sayısı artmıştır. Söz konusu bu artışa rağmen, Ocak 2017'den itibaren ülke içerisinde azınlık dinlerine ait yalnızca Yahudilerin 48, Müslümanların 27, Sihlerin 11, Hinduların 5 okulu olduğu bilinmektedir. Birleşik Krallık'ta Sihler 1999, Hindular 2008 yılından itibaren okul açmaya hak kazanırken Yahudi okulları, İngiltere'de modern ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının açılmasından bu yana, yani 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren kurulmuştur.⁵¹

İngiltere'de okutulan din derslerinin %50'sinde Hristiyanlık konusu ele alındığından, ülkede dinî eğitim noktasında adaletsizlik olduğuna dair birtakım tartışmalar mevcuttur.

Müslümanların Din Eğitimi

Bütün azınlık gruplarında olduğu gibi Müslümanlar da kendi dinî aidiyetlerini ve kimliklerini korumak istemekte; asimile olmayı önleyebilmek adına aileler, çocuklarını kendi değerlerine uygun eğitim veren okullara göndermeyi tercih etmektedirler.

Ülke içerisinde Müslümanlara ait okullar 1998 yılında İngiltere'de gerçekleşen genel seçimlerde iktidarın Muhafazakâr Parti'nin elinden çıkmasından bir süre sonra Londra ve Birmingham'da açılmıştır. 2006 yılında sayısı 7'ye, 2017 yılında ise

27'ye çıkan bu okulların giderlerinin bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır.⁵² Bugün 4.000'i ilkokul ve 7.000'i ortaokul seviyesinde olmak üzere 11.000'den fazla Müslüman öğrenci, bahse konu okullarda eğitim görmektedir.⁵³

Birleşik Krallık'taki bağımsız İslami okulların sayısı ise 130'dur. Bu okullar devlet tarafından fonlanmaktadır. İngiltere'deki bazı İslami okulların tercihen devlet fonuna başvurmaması, bu durum nedenleri arasındadır. Bunun sebebi devlet tara-

Belirli bir
birey ya da
o bireyin
ait olduğu
gruba yönelik
beslenen
ön yargılar,
o toplumun
tarihsel
hafızası ile
de yakından
alakalıdır.

findan fonlanan okulların İngiliz ulusal müfredatına göre eğitim verme zorunluluğudur. Ahlaki, millî ve dinî değerlere dair eğitimleri tam anlamıyla gerçekleştirmek isteyen bu okullar, kendi müfredatlarını uygulayabilmek adına çoğu zaman devlet fonuna başvuru yapmaktan kaçınmaktadır. Bunun yanı sıra ülkede cami okulları olarak da adlandırılan 2.000'den fazla medresenin bulunduğu, bu medreselerde yaklaşık 250.000 çocuğun eğitim aldığı bilinmektedir. Bu okullar yalnızca dinî eğitim vermektedir. Müslüman ailelerin bu okulları tercih etmesinin altında, çocuklarının ırkçılık ve zorbalığa maruz kalacaklarına dair taşıdıkları endişe yatmaktadır. Müslümanlara ait yaklaşık 130 kadar okulda da hem dinî hem fennî ilimler okutulmaktadır. Bu okullardaki öğrencilerin çoğunluğunu Sünni Müslümanlar oluşturmaktadır. Şiiler ise hâlihazırda İngiltere'deki toplam Müslüman oranının %10'unu oluşturmaktadır. Birleşik Krallık'ta okul çağındaki çocuk sayısı 350.000'dir.⁵⁴

İngiliz medyasının yakın takip altına aldığı bu kurumlardan bazılarında, iddialara göre, birtakım sorunlar olduğu tespit edilmiş, İngiliz hükümeti bu kuruluşlarla ilgili muhtelif düzenlemeler yapılacağını ifade etmiştir. Bugün "Trojan Horse" adı altında yapılan soruşturma, bahse konu iddiaların bir sonucudur. Buna göre, Birmingham'daki bazı İslami okullar öğrencilerine radikalliği aşılamaktadır. Bu iddialardan yola çıkan soruşturmanın yöneticileri, ülkedeki okullarda eğitim alan başörtülü öğrencilerin müfettişler tarafından sorgulanabileceğini ifade ederken; Londra'daki birincil öğretimler, okulda başörtüsü takılmasının yasaklanmasına yönelik bir karar aldıklarını açıklamışlardır.⁵⁵ Müslüman kadınların taktıkları başörtüsüne dair bu yasak, "İngiliz eğitim sisteminde öğrencilerin inançları gereği giydiği kıyafetlere kesinlikle izin verilmesi gerektiğine" dair var olan uygulamaya rağmen halen devam etmektedir.

İNGİLTERE'DE IRKÇILIK, ZENOFOBİ, İSLAMOFOBİ

Çok kültürlü yapıya sahip toplumlar da insanların her zaman karşılıklı saygı çerçevesinde bir arada ve özgürce yaşamaları mümkün olamamaktadır. Farklı kültürlerdeki bireylerin birlikte yaşamalarının önündeki büyük engel ırkçı, zenofobik ve İslamofobik yaklaşımlardır. Bu yaklaşımların temeli ön yargıya dayanmakta, ileriki aşamalarda fiziksel, sözlü ya da psikolojik şiddete dönüşebilmektedir. Belirli bir birey ya da o bireyin ait olduğu gruba yönelik beslenen ön yargılar, o toplumun tarihsel hafızası ile de yakından alakalıdır.

Bugün İngiltere'de mevcut olan ırkçı, İslamofobik ve zenofobik tavrın arkasında da bahse konu bu hafıza yatmaktadır. Yüzyıllarca köle ticareti yapan ve sadece deri rengi farklı olduğu için insanlara ikinci sınıf muamele eden, Hindistan vb. sömürgelerinde izlediği politikalar nedeniyle milyonlarca insanın hayatını yitirmesine neden olan İngiltere'nin takındığı bu ötekileştirici tutum tam bir dejavudur. Ülkede hâlâ pek çok insan ten rengi sebebiyle aşağılanmakta, iktisadi ve sosyal anlamda

tecrit edilmektedir. İngiltere’de siyahi olup mesleki anlamda yüksek pozisyonlara erişebilen insan sayısı hayli azdır. Mesela, yapılan bir araştırmaya göre Birleşik Krallık’ta akademide görev alan 17.880 profesörün yalnızca 85’i (17’si kadın olmak üzere) siyahidir. Bu oran Asyalı olanlar için 950, beyaz İngilizler dışındaki diğer ırklar için 365’tir. Diğer bir deyişle, akademiyi domine edenler, 15.200 gibi büyük bir oranla beyaz İngilizlerdir.⁵⁶

Sadece ırkçılık bağlamında değil, İslamofobik ve zenofobik yaklaşımları sebebiyle de İngiltere’nin içinde bulunduğu durum endişe vericidir. 2016 yılında AB’den ayrılma kararı aldığından bu yana ülkede işlenen ırk ve din kökenli nefret suçları artmıştır. Bu suçların yükselen oranında İngiltere’de vuku bulan şiddet eylemlerinin de payı olduğu muhakkaktır. Yapılan araştırmalar, 2015-2016 yılları arasında 62.518 olarak kaydedilen nefret suçlarının 2016-2017’de %29 oranında artarak 80.393’e yükseldiğini göstermektedir. İşlenen bu fiillerin %78’i ırksal, %13’ü cinsel yönelimleri farklılaşan

ve cinsiyet değişikliği yapan kişilere yönelik, %7’si dinî kökenli, %7’si engelli bireylere karşı işlenmiştir. Sağlaması yapıldığında verilen oranların %100’ün üzerinde çıkmasının sebebi, işlenen nefret suçlarının bir ya da birden fazla gerekçesi olmasıdır.⁵⁷ 2016 Mart-2017 Nisan ayları arasında yapılan araştırmalara göre, dinî kökenli nefret suçlarının %36’sı Londra bölgesinde, %17’si Kuzeybatı İngiltere’de, %9,5’i Doğu İngiltere’de, %6,4’ü Güneybatı İngiltere’de, %6,4’ü Yorkshire ve Humber’da, %5,4’ü Batı Midlands’da, %5,2’si Doğu Midlands’da, %3,8’i Kuzeydoğu İngiltere’de, %2’si ise Galler bölgesinde gerçekleşmiştir.⁵⁸

Birleşik Krallık’ta toplumun belirli bir kesimine yönelik var olan bu ötekileştirici tavır, ülkede toplumsal barış ve huzur ortamını tehdit etmektedir. Yukarıda bahsi geçen sayısal verilerden hareketle bu durumun önlenmesine dair ciddi tedbirler alınmadığı takdirde mevcut kutuplaşmaların ilerleyen zamanlarda daha da keskinleşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

SONNOTLAR

1. Keltler, Roma İmparatorluğu kurulmadan önce, Avrupa'da kabileler halinde yaşayan bir millettir. Orta Avrupa'dan göç ederek Britanya Adası'na yerleşmişlerdir.
2. <http://www.worldometers.info/world-population/uk-population/>
3. <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>
4. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/ethnicity/articles/ethnicityandnationalidentityinenglandandwales/2012-12-11>
5. "Din Hizmetleri Bağlamında İngiltere'nin Durumu", 2005, Londra, <http://docplayer.biz.tr/1093112-Din-hizmetleri-baglaminda-ingiltere-dosyasi.html>
6. Güneybatı İngiltere'de konuşulan bir Kelt dili.
7. https://www.indexmundi.com/united_kingdom/demographics_profile.html
8. "Din Hizmetleri Bağlamında...".
9. Jeremy Black, *Kısa İngiltere Tarihi*, çev. Ekin Duru, İstanbul: Say Yayınları, 2018, ss. 32-35.
10. Black, s. 48.
11. A. Mesut Küçükalay, "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1997, S.2 (Güz), ss. 56-57.
12. Black, ss. 134-156.
13. https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf
14. Roy H. Ginsberg, Janne Haaland Matlary, et al., *Encyclopedia of The European Union*, Ed. Desmond Dinan, UK, Macmillan, 1998, s. 42.
15. Ginsberg, et al., s. 4.
16. Ginsberg, et al., ss. 123-124.
17. https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf
18. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43457243>
19. Ali Yener, *Türkiye ile İngiltere ve Galler Arasında Güvenlik Aktörleri Karşılaştırması*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, 2015, ss. 161-162.
20. <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
21. Yener, ss. 162-163.
22. <https://britanyabilgi.blogspot.com/2016/11/birlesik-krallik-siyasi-yapilanmas.html>
23. UK Poverty 2017, *A comprehensive analysis of poverty trends and figures*, York, JRF, 2017, ss. 3-4.
24. UK Poverty 2017, s. 4.
25. UK Poverty 2017, ss. 4-5.
26. <https://www.statista.com/statistics/268830/unemployment-rate-in-eu-countries/>
27. <https://www.statista.com/statistics/279898/unemployment-rate-in-the-united-kingdom-uk/>
28. <https://www.statista.com/statistics/280236/unemployment-rate-by-gender-in-the-united-kingdom-uk-year-on-year/>
29. <https://www.statista.com/statistics/297167/unemployment-rate-in-great-britain-by-region/>
30. OECD Economic Survey: United Kingdom, Paris, OECD, 2017, s. 10.
31. Kadir Canatan, *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995, ss. 18-19.
32. Canatan, s. 19.
33. <http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2017/05/Briefing-13.pdf>
34. "British Muslims in Number, London", The Muslim Council of Britain, 2015, ss. 16-17, http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCB-Census-Report_2015.pdf
35. Canatan, s. 20.
36. https://www.nomisweb.co.uk/census/2011/DC6207EW/view/2092957703?rows=c_relpuk11&cols=c_nssec
37. Anthony Heath, Yaojun Li, "Review of the relationship between religion and poverty-an analysis for the Joseph Rowntree Foundation", *Centre for Social Investigation*, Oxford, 2015, s. 21, <http://csi.nuff.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2015/03/religion-and-poverty-working-paper.pdf>
38. Anthony Heath, & Jean Martin, "Can religious affiliation explain 'ethnic' inequalities in the labour market?", *Ethnic and Racial Studies*, 2013, Vol. 36, No. 6, 1005-1027, ss. 1005-1007.
39. Nabil Khattab, Tariq Modood, "Both Ethnic and Religious: Explaining Employment Penalties Across 14 Ethno-Religious Groups in the United Kingdom", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 54(3), 2015, s. 520.
40. <http://csi.nuff.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2016/09/CSI-26-Muslim-employment.pdf>
41. Louis Reynolds, Jonathan Birdwell, "Rising the Top", *DEMOS*, <https://www.demos.co.uk/project/rising-to-the-top/>
42. Simonetta Longhi, Cheti Nicoletti, Lucinda Platt, "Explained and unexplained wage gaps across the main ethno-religions groups in Great Britain", *Oxford Economic Papers*, 2013, 65(2), ss. 471-493.
43. <http://csi.nuff.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2015/03/religion-and-poverty-working-paper.pdf>
44. "British Muslims in Number...", s. 18.
45. Celalettin Çelebi, *Türkiye ve İngiltere Anadili Öğretim Programlarının Karşılaştırılması*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya, Konya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretimi Bilim Dalı, 2012, s. 13.
46. Çelebi, ss. 13-14.
47. Fatih Alakuş, Mehmet Bahçekapılı, *Din Eğitimi Açısından İngiltere ve Türkiye*, Özgü Yayınları, 2009, s. 35.
48. "Education Training Monitor United Kingdom", European Commission, Luxemburg, 2017, ss. 4-5.
49. Alakuş, Bahçekapılı, s. 47.
50. Alakuş, Bahçekapılı, s. 48.
51. Robert Long, Paul Bolton, *Faith Schools in England: FAQs*, House of Commons Library, No. 06972, 2018, s. 15.
52. Alakuş, Bahçekapılı, s. 73.
53. Long, Bolton, s. 19.
54. Marie Parker Jenkins, Guadalupe Francia, Silvia Edling, "Education for the other: policy and provision for Muslim children in the UK and Swedish education systems", *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 2016, ss. 3-4.
55. <https://www.theguardian.com/education/2018/feb/01/ofsted-chief-backs-headteacher-over-hijab-ban-for-under-eights>
56. Katy Sian, "Being black in a white world: understanding racism in British universities", *Papeles Del Ceic*, vol. 2, 2017, s. 1.
57. "Hate Crime, England and Wales, 2016/17", *Statistical Bulletin* 17/17, s. 1, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/652136/hate-crime-1617-hosb1717.pdf
58. <https://www.statista.com/statistics/623472/religious-hate-crimes-in-england-and-wales/>

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhtittin Sk.
No. 6 PK. 34091 Fatih - İstanbul - Türkiye
T. +90 212 631 21 21 | F. +90 212 621 70 51
www.insamer.com | info@insamer.com